

Östra Vätterbranterna

- ett område att vara stolt över





Margareta Ihse - Professor emerita i ekologisk geografi, Stockholms universitet

”Östra Vätterbranternas helhet av natur- och kulturvärden ger mig ett starkt intryck av tradition och kontinuitet, samtidigt som det är ett levande landskap med aktiva bönder och boende. Det är ett av de få landskap där jordbrukets och landskapets historia går lätt att tyda. Detta småskaliga landskap är vackert och estetiskt tilltalande; ett syd-svenskt landskap som andas kärlek och omsorg.”

Östra Vätterbranterna, Jönköping 2012

Foto: Claes Hellsten, Erik Sollander, Pål Mernelius, Simon Jonegård, Smålandsbilder
Grafisk form: Jenny Gustafsson
Tryck: Tabergs tryckeri, 2012

Vi är alla en del av biosfären! Därför samverkar vi i Östra Vätterbranterna för att bevara, utveckla och stödja lokalsamhällets livskraft, natur- och kulturarv samt kunskap och praktik – för oss och eftervärlden!

Östra Vätterbranterna

Östra Vätterbranterna är en unik del av Sverige. Djupa sjöar, ljusa naturbetesmarker och branta berg gör att området har höga biologiska, kulturhistoriska och estetiska värden. På flera håll ligger platser med storslagna utsikter över Vättern bara ett stenkast från ett småskaligt kulturlandskap. På Visingsö susar historiens vingslag. Den varierande topografin, olika klimatzoner och människans odlande erbjuder många olika naturtyper.

Storslaget och småskaligt

Lokalklimat och topografin ligger till grund för variationen och värdena i landskapet. Ovanpå detta har människan under årtusenden format biosfären – den levande delen av jordskorpan – och gör så än idag. Genom slåtter, bete och lövtäkt har brukare inom området utvecklat ett ”mulens marker” med en stor artrikedom kopplad till gräsmarker, buskar och träd. Det är ett biologiskt kulturarv från tidigare generationers arbete och som vi har ett gemensamt ansvar att föra vidare.





Biosfärområde

Vad är ett biosfärområde?

Ett biosfärområde utgår från en helhetssyn där till exempel entreprenörskap och marknadsföring av lokala produkter går hand i hand med att utveckla besöksplatser och bevara värdena i landskapet.

Varje biosfärområde är unikt och formas efter de lokala förutsättningarna och ingår i ett globalt nätverk genom FN-organet Unesco. Ett biosfärområdes utveckling bestäms av de människor och organisationer som är aktiva i området. Markägare, företagare och föreningar har därmed stora möjligheter att påverka arbetet i området.

Biosfärområdet är en plats där olika metoder för hållbar utveckling kan testas i praktiken. Fokus ligger på att hitta nya idéer, våga förverkliga nytänkande och samtidigt ta hänsyn till landskapet och dess historia. Inom ett biosfärsområde uppmuntras till att:

- utveckla lokalsamhällets bärkraft
- bevara biologisk mångfald och kulturarv
- stödja kunskap och praktik.

Johanna MacTaggart – Nationell biosfärkoordinator

”Sett ur ett nationellt perspektiv tror jag att Östra Vätterbranterna har mycket att tillföra biosfärprogrammet, det finns även mycket för området att vinna. Samverkansprocesser har pågått i Östra Vätterbranterna under en lång tid vilket ger det begynnande biosfärområdet en stadig grund att utvecklas från. Fortsatt samverkan för att utveckla lokalsamhället, samtidigt som traditionell kunskap och landskapets mångfald värnas, ges ny kunskap och nya möjligheter. Min uppfattning är att Östra Vätterbranterna har stor potential till att bli ett av Unescos områden för hållbar utveckling. Och det är ett mycket fint tillskott till biosfärfamiljen.”



Vision och värdegrund

Vision

Vi är alla en del av biosfären! Därför samverkar vi i Östra Vätterbranterna för att bevara, utveckla och stödja lokalsamhällets livskraft, natur- och kulturarv samt kunskap och praktik – för oss och eftervärlden.

Värdegrund

Hållbar utveckling

Vår grund i arbetet med hållbar utveckling är det ekologiska systemet. Vi är alla beroende av fungerande ekosystem. Socio-kulturell och ekonomisk hållbarhet kompletterar den ekologiska och tillsammans bildar de tre dimensionerna en odelbar helhet. Vi har alla ett ansvar mot eftervärlden att förvalta och förbättra samt att utveckla innovationer och finna nya lösningar.

Samsyn kring områdets unika värden

Östra Vätterbranterna är en gemensam resurs. Vi erkänner landskapets alla värden och utvecklar kontinuerligt en samsyn på hur de kan bevaras och utvecklas.

Samverkan och demokrati

Vi främjar delaktighet i beslut och processer, mellan aktörer från olika intressesfärer, som rör landskapet lokalt och regionalt. Villkoren för samverkan är öppen redovisning av olika intressen och kunskaper samt en ömsedig respekt för de åsikter som kan bli följden av skilda utgångspunkter.

Kunskap

Vi värderar både lokal traditionell kunskap och erfarenhet samt vetenskapliga teorier och rön. Vi arbetar också tillsammans för att sprida denna kunskap till dem som kan använda den på olika sätt.



Modelland-skap för hållbar utveckling

Inom Östra Vätterbranterna byggs det fortlöpande upp en samlad kunskap om hållbar förvaltning av landskapet. Genom att föra samman forskning och praktik uppstår värdefulla erfarenheter för hela samhället. I biosfärområden görs framförallt särskilda satsningar på att öka förståelsen och användningen av så kallade ekosystemtjänster, eller med andra ord ”naturens nyttigheter”.

Östra Vätterbranterna stödjer och initierar projekt som syftar till att både bevara och nyttja de ekonomiska, ekologiska och sociala resurserna i landskapet. Många av de projekt som satsas inom biosfärområdet kan fungera som modeller för ett hållbarhetsarbete även utanför Östra Vätterbranterna.

Förebild för bred samverkan

Östra Vätterbranterna har en unik historia av samverkan mellan olika organisationer. Genom uthållighet och engagemang har man lyckats vända en konflikt till ett konstruktivt samarbete mot en gemensam vision. Denna samverkan kommer att fördjupas och breddas ytterligare i arbetet inom biosfärområdet.

Dessutom fortsätter många människor att bidra med sina pusselbitar; studiebesök, föreläsningar, exkursioner och kunskapsuppbyggnad; skötsel av områdets värdefulla betesmarker, hamlade träd och skogsmiljöer; produktion av lokala varor med bra kvalitet. Tillsammans kan vi förvalta Östra Vätterbranterna så att kommande generationer kan få möjligheten till samma upplevelser och nyttigheter från området.

Ryno Andersson – lantbrukare från Ölmstad och en av ÖVB-projektets grundare:

”Vi har gjort en lång resa i vårt arbete, från de första årens konflikter om skog och naturvård till en dialog som lett till dagens nära samverkan. Idag är jag och mina yrkesbröder stolta över att bo och verka i Östra Vätterbranterna med sina fina naturvärden. Med ett biosfärområde ser jag att det skulle finnas nya möjligheter för bygden att utvecklas. Det känns som en naturlig fortsättning på vårt projekt, att vara bonde här känns hoppfullt.”

Åren som gått

1995

Östra Vätterbranterna (ÖVB) lanseras som begrepp och en utställning skapas på Andréemuseet.

1997

Området utses till ett av Europas 100 och Sveriges 5 värdefullaste skogsområden av Världsnaturfonden WWF.

1998

Projekt Östra Vätterbranterna startar.

1999

Det första av fem välbesökta Gränsseminarier om ÖVB:s unika natur anordnas av WWF och GSG.

Inventering utförs av nyckelbiotoper och jätteträd i odlingslandskapet.

2000

En referensgrupp med lokala företrädare bildas.

2001

En fördjupad inventering av skogens naturvärden genomförs.





2002

Stora exkursioner anordnas av Södra och Centrum för biologisk mångfald (CBM) i området.

2003

Leko-projektet avrapporteras med särskilda satsningar på att förena jord- och skogsbruket.



2004

Inventeringar, den biologiska kunskapen samt erfarenheter från samarbetet sammanställs.

2005

Reservats-paket med 12 natur-reservat presenteras.

2006

Det lyckade hamlings-projektet startas.



2007

Forskare och praktiker möts på workshopen ”Broar mellan hållbara land-skap”.

2008

Östra Vätterbrantsdagen i Röttle lockar över 200 besökare.

2009

ÅRETS INITIATIV PÅ JÖNKÖPINGSGALAN
Östra Vätterbranterna fick utmärkelsen ”Årets initiativ” på Jönköpingsgalan. Motiveringen löd: ”Ur ett konfliktfyllt motsatsförhållande mellan natur-, produktions-, besöks- och ägarintressen har ett produktivt och fruktbart samarbete skapats som är på väg att resultera i ett biosfärområde som erkänns av Unesco och blir ett attraktivt besöksmål och ett föredöme i samarbete för resten av Sverige”. Priset delas ut av Jönköpings kommun.



SEMINARIUM OM NATURTURISM
I maj arrangerade Östra Vätterbranterna tillsammans med Lunds Universitet, Skogsstyrelsen och Gränna Skogsgrupp en forskarworkshop och ett spännande seminarium om naturturism. Temat var naturvård som drivkraft för entreprenörskap på landsbygden. Träffarna med cirka 70 deltagarna ägde rum i Gränna och på UrNatur.



2009

SVERIGEMAB OCH EUROMAB

I september träffades representanter från Sveriges alla biosfärområden i Örserum i Östra Vätterbranterna. Årets tema var zonering, temaområden och demoområden som verktyg för hållbara landskap. Vartannat år arrangeras även möte med deltagare från Europas biosfärområden. År 2009 stod Slovakien som värdar. Från Östra Vätterbranterna deltog 4 personer.



2010

ANSÖKAN

Under 2010 arbetade vi mycket intensivt med biosfärsansökan till Unesco. Den 166 sidor långa ansökan innehåller detaljerade beskrivningar om allt från hur Vättern bildats till potentialen för ekoturism. Ansökan skickades på remiss till cirka 160 företag och organisationer.

Representanter från myndigheterna i området undertecknade ansökan och ett rekommendationsbrev skrevs under av LRF, Naturskyddsföreningen, Södra Skogsägarna och Världsnaturfonden WWF. Efter att regeringen i september 2011 godkänt och nominerat Östra Vätterbranterna lämnades ansökan personligen till ansvariga på Unescos huvudkontor i Paris.

2011

UTLÄNDSKA BESÖK

Många utländska besökare har velat komma till Östra Vätterbranterna för att lära sig av den samverkan och den kunskap som har byggts upp inom området. Under 2010 kom besökare från bland annat Finland, Indien och Sydafrika.

VISION, VERKSAMHETSIDÉ OCH VÄRDEGRUND

Vision, verksamhetsidé och värdegrund togs fram av Östra Vätterbranternas sju ingående organisationer. Visionen lyder: ”Vi är alla en del av biosfären”, och anspelar dels på det lokala engagemanget i det blivande biosfärområdet och dels på människans beroende av en fungerande planet.

DEMOSKYLTAR OCH NY WEBBPLATS

Under 2011 satsade vi extra på att ta fram ny information om området. Till exempel har det tagits fram skyltar för demoområden inom det blivande biosfärområdet. En ny webbplats lanseras, www.ostravatterbranterna.se.





2011

EUROMAB I VÄNERSKÄRGÅRDEN MED KINNEKULLE

2011-års mest spännande händelse var den europeiska biosfärträffen som anordnades i Vänerskärgården med Kinnekulle med drygt 100 deltager från Europa och Nordamerika.

Östra Vätterbranterna höll i två workshops och var en synlig aktör under hela veckan.



VINDKRAFT I ÖSTRA VÄTTERBRANTERNA

Vindkraften har bokstavligen blåst upp som en ny alternativ energikälla på landsbygden. Östra Vätterbrantrena har bra vindlägen och det finns ett stort intresse bland exploatörer att bygga nya verk i området. Motsättningarna som finns kring lämpligheten att utveckla vindkraften i området ledde till att ett informationsmöte arrangerades i mitten av september. Under kvällen fick de över 100 deltagarna veta hur besluten kring etablering av vindkraft tas men gavs också möjlighet att ge sin syn på vindkraftsutbyggnaden i området.



FORSKNING

Intresset för Östra Vätterbranterna bland forskare och studenter har konstant ökat för att under 2011 lossna riktigt ordentligt. Forskaren Kristina Börebäck, från Stockholms universitet har följt hur kunskapen om hållbar utveckling har kommunicerats under kandidaturen.

Ett stort forskningsprojekt kring brukare, betesmarker och biologisk mångfald har godkänts vilken kommer att ledas av Stockholms och Göteborgs universitet, där också flera studentarbeten har genomförts och påbörjats.

Ett givande samarbete med Högskolan i Jönköping har också initierats kring bland annat ekosystemtjänster.

Genom stöd från Naturvårdsverket och samarbete med Vänerskärgården med Kinnekulle har en metod för biologisk brist- och funktionalitetsanalys utarbetats i Östra Vätterbranterna.

SALAMANDERDAMMAR

Östra Vätterbranterna är ett av de områden i Sverige där det finns flest exemplar av större vattensalamander. För att ytterligare öka antalet och underlätta för dem att sprida sig har cirka 20 nya dammar grävts under 2010 och 2011 i Ölmstad och Gränna socknar.

UNDERSÖKNING KRING SKAPANDET AV ETT BIOSFÄRCENTRA

Tanken på att skapa en utställning om Östra Vätterbranternas natur har funnits länge. Ett Leader-projekt har undersökt intresset av att skapa ett centra för biosfärområdet med en interaktiv mötesplats för olika aktörer inom biosfärområdet, en spännande utomhusutställning och kanske även en saluhall för varor från området.



Vad händer nu?

Ny organisation
Innan invigningen av Östra Vätterbranterna som biosfärområde kommer en ideell förening att bildas. Möjligheter kommer att finns både för enskilda, organisationer och företag att bli medlemmar. Vi hoppas givetvis att så många som möjligt vill vara med och ”bli en del av biosfären”.

Invigning
I september 2012 invigs Östra Vätterbranterna som Sveriges femte biosfärområde. En fantastisk utmärkelse och en stor utmaning. En makalös ceremoni kommer att utgöra ett crescendo för en framtida hållbar global och lokal utveckling. Spännande aktiviteter kommer att hållas under den efterföljande invigningsveckan. Missa inte detta. Se mer på vår webbplats, www.ostravatterbranterna.se.

Gemensam utvecklingsplan
En långsiktig och dynamisk utvecklingsplan kommer att tas fram för biosfärområdet. Planen kommer att söka innovativa arbetssätt för hur vi kan vara ett modellområde för hållbar utveckling liksom en förebild för bred samverkan.

Spännande projekt
Många nya projekt kommer att stöttas och drivas av biosfärområde Östra Vätterbranterna. Ett exempel under 2012 är projektet ”Hitta ut genom återfotografering”, där friskvård och landskapsvård lyfts inom området genom återfotografering av gamla fotografier. www.hittaut.nu/jonkoping


25

Calle Tollén – utvecklingschef i Jönköpings kommun

”Unika naturupplevelser i en ren miljö, spännande aktiviteter och lokalproducerade varor är några av de faktorer som styr det internationella resandet. Östra Vätterbranterna kan till viss del redan erbjuda dessa produkter, men en förädling och utveckling krävs för att hävda sig i en allt hårdare konkurrens. Med satsningen på ett biosfärområde tas ett stort steg i denna riktning och det kan bli en injektion för turismen i hela regionen.”

Östra vätterbranterna
E-post: webb@ostravatterbranterna.se
Webbplats: www.ostravatterbranterna.se

Östra Vätterbranterna
- storslaget och småskaligt

DOD VED LEVER
Gränna Skogsgrupp

JÖNKÖPINGS KOMMUN

LRF LANTBRUKARNAS RIKSFÖRBUND

Länsstyrelsen i Jönköpings län

SKOGSSTYRELSEN

SÖDRA

WWF